

Vlaamsche Waarzeggerij uit de 12^e eeuw.

Bij het jaar 1107 vermelden de "Annales Cambriae", d. i. de meest betrouwbare latijnsche kroniek van Wales voor de middeleeuwen, de aankomst van Vlamingen op het grondgebied van het tegenwoordige Pembrokeshire: "*Annus MCVII. Flandrenses ad Ros venerunt*" (1).

Ros of Rhos ligt in het district Pembrokeshire, dat een schiereiland vormt ten westen van de baai van Carmarthen en bestaat uit een laag, tamelijk beboscht kustland met mild klimaat, dat volledig van de Engelsche vlakten is afgesneden door het bergland van Wales, waar het Keltisch de volkstaal bleef.

In Pembrokeshire is het Keltisch geheel verdwenen en men spreekt er tegenwoordig een Engelsch, dat doorspekt is met woorden van Vlaamschen oorsprong, een gevolg van de Vlaamsche kolonisatie van deze streek in de 12^e eeuw.

Over deze Vlaamsche kolonie in Wales werd reeds veel geschreven. Vooral de vraag waar vandaan die Vlaamsche kolonisten kwamen heeft de historici bezig gehouden.

Nog onlangs werd dit vraagstuk aan een grondig onderzoek onderworpen door mijn collega Prof. Dr G. G. Dept in een bijdrage: *Een Vlaamsche kolonie in Wales*", verschenen in de "Annales de la Société d'Émulation de Bruges", tom. LXXIV (1931) en ik verwijs de belangstellenden naar deze degelijke studie, waarin aan de hand van een uitvoerig bronnenonderzoek wordt aan-

(1) De "Brut" plaatst de Vlaamsche immigratie te Ross in het jaar 1105; Florentius van Worcester (II, 64) in 1111. Waarschijnlijk kwamen de Vlamingen bij groepen op verschillende tijden.

getoond: 1° dat de Vlaamsche kolonisten in Wales Vlaanderen hadden verlaten in 1065-66 om deel te nemen aan de verovering van Engeland door Willem van Normandië; 2° dat ze zich oorspronkelijk hadden neergezet in Northumbrië, waar zij samen met Normandiërs het land bebouwden en den strijd voerden tegen de niet onderworpen stammen uit het Noorden en uit Schotland; 3° dat zij na de kolonisatie van Northumbrië, waarschijnlijk door overstromingen, verplicht waren aan den Engelschen koning Hendrik I om een andere woonplaats te verzoeken. Deze stuurde hen om politieke redenen naar Wales, waar zij de oproerige, Engelandvijandige, bergstammen der Wallenzen in bedwang zouden houden.

De Vlamingen kweten zich volkomen van deze taak. Ze begonnen met heel Pembrokeshire te vuur en te zwaard te zetten, onteigenden de aldaar woonachtige Wallenzen, kortom, maakten zich meester van het land.

Dit gebeurde niet zonder heftigen en bloedigen tegenstand. Gedurende gansch de 12° eeuw was het tusschen Vlamingen en Wallenzen in Pembrokeshire een echte guerilla-oorlog en meermalen kwamen de koningen van Engeland tusschenbeide om de Vlaamsche kolonisten bij te staan.

De Vlamingen betoonden zich echter niet alleen flinke soldaten, maar ook niet minder bekwame kolonisten: zij bebouwden het land, hielden kudden, verwerkten de wol hunner schapen en dreven handel zoowel te land als ter zee.

Zij hebben Pembrokeshire omgeschapen in een rijk en vruchtbaar land, in een nieuw Vlaanderen met talrijke bloeiende bevolkingscentra, die Vlaamsche namen dragen. Zoals Prof. Dept aan het slot van zijn hooger- vermelde studie schrijft: "Pembrokeshire hebben de Vlamingen tot een lachende oase herschapen te midden der bergen bewoond door zuivere herdersvolkeren, een oase die bekend stond onder den naam van "little

England beyond Wales ", hetgeen wel een bewijs is dat het beschavingspeil van de kolonie hooger stond dan dit van het bergland ".

Een welsprekend getuigenis hiervan is een passus uit het " Itinerarium Kambriæ " (1191) van Giraldus Cambrensis, een Wallenzer geestelijke, die de Vlaamsche kolonisten in Wales bezocht en verschillende staaltjes van Vlaamsche volkskracht, en meteen folkloristische eigenaardigheden, mededeelde. Op deze laatste vestigde Prof. Dept mijn aandacht en ik nam mij voor de aldaar aangehaalde zonderlinge gebruiken, die verband houden met de waarzeggers- en de tooverkunst, te onderzoeken en toe te lichten.

* * *

Eerst en vooral wie was die Giraldus Cambrensis (1), die ons over de Vlamingen in Wales inlichtingen heeft verschaft?

Een " Vlaamschhater ", schrijft Prof. Dept, al blijkt zulks niet onmiddellijk uit de lofrede, die hij over de Vlamingen houdt. Hij was echter langs moederszijde van Wallenzer koninklijken bloede en stond in zijn wisselvallig leven met een groote hardnekkigheid de rechten van de Wallenzen voor, in 't bijzonder van de Wallenzer kerk, ook tegenover de Engelsche kroon. Zijn eigenlijke naam was Giraldus de Barri. Hij werd geboren in het kasteel van Manorbeer (Kelt. Mænor Pyrr, i. e. Mansio Pyrri) in Pembrokeshire ten jare 1147. Van jongsaf aan stond hij dus midden in den strijd tusschen Vlamingen en Wallenzen. Giraldus werd voorbereid tot den geestelijken staat, omdat hij daar in zijn jeugd veel voor voelde. Uit zijn " autobiographie " (2) vernemen we dat zijn vader, die van Normandische afkomst was: de Barri, hem in zijn kinderjaren steeds

(1) GIRALDI CAMBRENSIS *Opera*, edited by James F. Dimock, M. A., Rolls, London, Longmans, etc. 1868.

(2) de Rebus et se gestis (1204-1205).

den "kleinen bisschop" noemde. Zijn opvoeding moet voor den tijd buitengewoon verzorgd geweest zijn. Noch vóór zijn twintigste jaar schreef hij latijnsche verzen, die blijk geven van ongewone belesenheid voor zijn tijd: Terentius, Vergilius, Horatius, Ovidius, Juvenalis, Statius, Cicero en Seneca worden herhaaldelijk geciteerd. Voor zijn hogere studiën in godgeleerdheid, wijsbegeerte en kerkelijk recht ging hij naar Parijs. In het jaar 1172 was hij in Engeland terug.

Koning was toen Hendrik II, die voor het oproeige Wales een nieuwe investituur-politiek invoerde: Wales zou niet langer geregeerd worden door zijn eigen hoofden, maar door bisschoppen, die hij zich voornam zelf te benoemen. Giraldus meende hiervoor in aanmerking te komen. Zijn oom was bisschop van St David, hijzelf door zijn vader van Normandische afkomst, door zijn moeder van Wallenzer bloede. Zijn kansen eens zijn oom te kunnen opvolgen stonden meer dan gunstig. In afwachting werd hij Aartsdekaan van Brecknock in 1175. In deze hoedanigheid wist hij zich te onderscheiden: hij bracht orde en tucht in zijn district. Alleen met de Vlamingen van Ros had hij moeilijkheden: zij weigerden stelselmatig hem de cijns gelden uit te keeren. In andere woorden zij erkenden zijn wereldlijk gezag niet, waarschijnlijk omdat hij als Wallenzergezind bekend stond. Zijn vlijt berokkende hem vijanden, ook onder de Wallenzer geestelijkheid, vooral wegens zijn strijd tegen het priesterhuwelijk, dat toen aldaar nog algemeen was. Allerlei moeilijkheden werden hem in den weg gelegd, zoodat hij het ten slotte moest opgeven en naar Londen trok, alwaar hij tot hofkapelaan van Hendrik II werd aangesteld. Ook daar had hij zich te beklagen over miskennis en ondankbaarheid van wege den koning, wiens belangen hij nochtans had willen dienen. Zijn vijanden lieten niet af. Zij noemden hem Giraldus Sylvester, d. i. den Boschman of Wildeman. Het schijnt dat deze spotnaam in de 12^e eeuw algemeen

in gebruik was tegen de Wallenzen. Het was dus meer zijn afkomst dan een persoonlijke hebbelijkheid, die hem aan de minachting blootstelde.

Omstreeks 1185 begon hij met de vrij talrijke reeks van zijne werken over geschiedenis en land- en volkenbeschrijving, o. a. die over Wales en Ierland.

Toen Hendrik II in 1189 overleed, ondernam Giraldus talrijke reizen, hij ging zelfs naar Rome, maar zijn doel: bisschop te worden in Wales, vermocht hij niet te bereiken. Dit maakte hem wrevelig en bitter en in zijn geschriften vinden we den weerslag van die stemming. Geprikkeld door de miskenning van zijn wezenlijke talenten als geleerde en als organisator, toont hij zich, meer dan voor een geestelijke betaamt, ingenomen met zich zelf.

Later evenwel verzoende hij zich met het koninklijk gezag en met het hoofd der Engelsche kerk. Er was eindelijk spraak hem bisschop te maken, maar toen weigerde hij beslist. Zijn "de rebus et se gestis", zijn autobiografie, is van 1204-1205. De datum van zijn overlijden is onbekend, waarschijnlijk was dit 1321. Het staat vast dat hij meer dan 70 jaar oud werd. Begraven werd hij in de kathedraal van S' David in Wales, waarvan hij zijn leven lang gehoopt had bisschop te worden.

Dit is de man, die in zijn "Itinerarium Kambriæ" een deel van zijn "Descriptio Walliæ", als ooggetuige over de Vlaamsche kolonisten in Wales schreef. Het "Itinerarium" is van 1191, de mededeelingen over de zonderlinge tooverpraktijken der Vlamingen komen eerst voor in een omwerking van de 1° uitgave in 1197, die als de definitieve uitgave van Giraldus' werk over Wallis mag worden beschouwd.

Wat zegt hij over de Vlamingen van Ross (1)?

"Afkomstig uit Vlaanderen, werd dit volk overge-

(1) Zie Aanhangsel, Liber I, Cap. XI, de Havesfordia et Ros, bl. 83.

plaatst door den koning van Engeland, Hendrik I, om deze streken te bewonen.

Een moedig en sterk volk is het, een volk door voortdurenden strijd zeer vijandiggezind jegens de Cambriërs, een volk, zeg ik, bedreven zoowel in het weven als in het handeldrijven, een volk zeer behendig winst te maken en hiervoor geen moeite sparend of gevaar vermijgend zoowel te land als ter zee : een volk al naar gelang plaats en tijd, vaardig in het hanteeren nu eens van den ploeg dan weer van de wapens, een volk waarlijk gelukkig en moedig. »

Dit, naar allen schijn dus, bedrijvig, wilskrchtig en realistisch volk, hield er echter nogal vreemdsoortige bijgeloovige praktijken op na. Voor heel dezen passus (1) laten we het woord aan Giraldus zelf :

« Ook nog schijnt me over dit volk het volgende aangestipt te moeten worden : dat ze uit de rechter schouderbladen van rammen, van alle vleesch ontdaan, en niet gebraden, maar gezoden, zoowel de toekomst voorzien als dat zij 't verleden en de voordien ongekeerde zaken verre terug zien; ook de in den tijd tegenwoordige, maar plaatselijk verwijderde zaken kennen ze op wonderbare wijze, door een schier prophetischen geest; de voortekens van vrede en oorlog, moorden en branden, huise-lijke echtbreuken, den gezondheidstoestand van den koning, leven en dood voorspellen ze ten stelligste door middel van het voorkomen van bepaalde spleetjes en plekjes (2). »

Aldus is het, en wel in dezen tijd, gebeurd dat een man, in gene streken goed bekend, en in de bovenvermelde kunst beter dan anderen bedreven, Willem Mangunel geheeten, een vrouw had, die verleid was geworden door den bloedeigen neef van haar echtgenoot. Van die zaak op de hoogte, heeft hij een ram uit zijn eigen schaapkooi weggenomen en hem naar zich toe doen sturen, zo gezegd van wege een gebuur

(1) Zie Aanhangsel, id. bl. 87.

(2) De cursiveering is van ons.

op het oogenblik dat zijn vrouw tegenwoordig was. Onmiddellijk werd het dier naar de keuken gebracht en toen ze zich dien dag voor het middagmaal aan tafel hadden neergezet, stak de man het schouderblad van den ram, op gepaste wijze afgekookt en van vleesch gezuiverd, zijn vrouw, die hij in deze waarzeggerskunst bedreven wist, met opzet ter schouwing toe. Nadat ze het schouderblad eenige oogenblikken had bekeken, de spleetjes nagaande en de geheime teekens, wierp ze glimlachend het been en orakel op de tafel. Maar daar hij, van niets gebarend, de oorzaak van haar gelach en den uitleg van de zaak met aandrang eischte, antwoordde zij eindelijk, overwonnen door het aanhoudend aandringen van haar echtgenoot :

“ De man, uit wiens schaapskooi deze ram afkomstig is, heeft een echtgenoot, overspelig en door bloedschande met haar eigen neef tot zwangerschap gebracht ”. Daarop sprak de man, bedroefd en met neergeslagen blik :

“ Gij brengt een orakel uit dat waarachtig is, gesteund op een al te harde werkelijkheid, waarover ik zooveel meer dien bedroefd te zijn dat de smaad ervan in 't openbaar tot mijn eigen ongeluk moet strekken. ”

Maar zij, niet bij machte hare overgrootte schaamte te verbergen, nu hare zonde ontdekt was, gaf aan hare ontroering lucht door uitwendige teekenen, onder den op elkaar volgende aandrang zoowel van hare schaamte als van hare machteloosheid, eerst door een hooge gelaatskleur, dan door bleekheid, eindelijk door tranen, zooals vrouwen dit doen.

Verder nog, aan iemand werd een geiteschouder gebracht voor een schaapschouder, omdat de ontvleeschde beenen erg op elkander gelijken. En die man, na de spleten en teekens enkele oogenblikken te hebben beschouwd, bracht op wonderbare wijze het volgende uit :

“ Ongelukkig dier, dat zich nooit vermenigvuldigen kon ; ongelukkig ook de bezitter van dit dier, die er

nooit in slaagde meer dan drie of vier in één kudde te behouden. "

Ook de verwoesting van het vaderland na den dood van koning Hendrik I, gedurende het jaar of vóór een half jaar, hebben velen in schouderbladen voorzien, dezen hebben dan al wat ze bezaten verkocht, zoowel roerende als onroerende goederen; door hun handelsvernuft bevrijd, hebben ze hun vaderland verlaten en ontsnapten aldus aan den dreigenden ondergang.

Het gebeurde ook eens in Vlaanderen, waar vandaan dit volk afkomstig was, dat een man zulk een been aan zijn gebuur tot beschouwen had overgestuurd, dat de boodschapper, op zijn weg over een beek springend (zijn anus openstaande) een wind liet. En dezen wenschte hij op den stond door woorden en wenschen in den neus van den man, tot wien hij gestuurd werd. Maar hij, wien het schouderblad gebracht werd, na het te hebben bekeken, sprak onmiddellijk :

" Broeder, ik wensch in uw neus wat gij mij hebt toegewenscht. "

" Het gebeurde nog, wat van belang is, ook voor de lijst der cijsplichtigen, dat iemand, die in een wapen schouwde, door dat onderzoek niet alleen de diefstal ontdekte en haar voorwerp, den dief zelf en de wijze van stelen en alle omstandigheden, maar ook nog hoorde het getamp der klok en het blazen van den hoorn, op zulk een wijze alsof de zaken, die reeds lang voorbij waren, op het oogenblik zelf nog gebeurden (1). "

Wonderbaar dus dat evenals geheime gebeurtenissen op gelijke wijze weerom voor oogen worden gebracht, zij zich op dezelfde manier voor het gehoor herhalen. "

*
* *

Dit belangrijk, tot nog toe weinig opgemerkt, bericht van Giraldus leert ons dus tweeërlei soorten van bijgeloof, eigenlijk waarzeggerskunst, kennen, zooals die

(1) De cursivering is van ons.

onder de uitgeweken Vlamingen in Wales in de 12e eeuw algemeen in gebruik schijnt te hebben geweest. Te oordeelen naar één voorbeeld reeds vroeger in Vlaanderen.

De eerste soort van waarzeggerij is een voorbeeld van "spatulamantie" of schouderblad-waarzeggerij. De tweede soort is een staaltje van "speculomantie" (spiegel-waarzeggerij), in ons geval het schouwen in een blank-geschuurd zwaard, een bijgeloof, dat in talloze varianten tot in de hedendaagsche "kristallomantie" voortleeft.

Over de "spatulamantie" zijn de inlichtingen schaarsch. Voor de Germaansche volkeren is het voorbeeld, medegedeeld door Giraldus Cambrensis, voor zoover mij bekend is, het oudste.

Jacob Grimm, handelend over het bijgeloof (Aberglaube) in zijne "Deutsche Mythologie" (Cap. XXXV), blz. 1067, schijnt "Spatulamancia" of "scapulimantia" als een Romeinsche en Byzantijsche waarzeggerskunst te kennen. Trots velerlei opzoekingen ben ik er niet in geslaagd sporen van dit bijgeloof in de klassieke oudheid te ontdekken. Wat Byzantium betreft haalt Grimm een tekst aan uit Jornandes' *Getica* (Geschiedenis der Goten), die misschien een aanwijzing van "spatulamantie" inhoudt.

Jornandes of Jordanus, oud-secretaris van een Gotischen vorst, verbleef te Constantinopel in de 6^e eeuw van onze jaartelling en schreef een paar latijnsche geschiedwerken (1). Zijn bericht luidt (2):

Cap. 37. "Attila geen betrouwen hebbend in zijne

(1) Over Jornandes en zijn geschiedwerk naar verloren werk van Cassiodorus, zie Dr A. VAN DE VYVER, *Cassiodore et son oeuvre*, bl. 257, voetnota 5 (in *Speculum — A journal of mediæval studies*, April, 1931, Mediæval Academy of America, Cambridge, Massachusetts).

(2) Naar den tekst van Grimm, eenigszins verschillend van de uitgave der "Getica" in *M. Germaniae H.*, AA, V (1882), zie Aanhangel II.

troepen, vrezend den slag aan te gaan, besloot de toekomst te laten onderzoeken door de waarzeggers. En dezen op de gebruikelijke wijze de ingewanden van klein vee (*pecorum fibras*) en daarna de spleten in de afgeschaafde beenderen (*venas in abrasis ossibus*) bekiijkend, voorspelden ongeluk voor de Hunnen. "

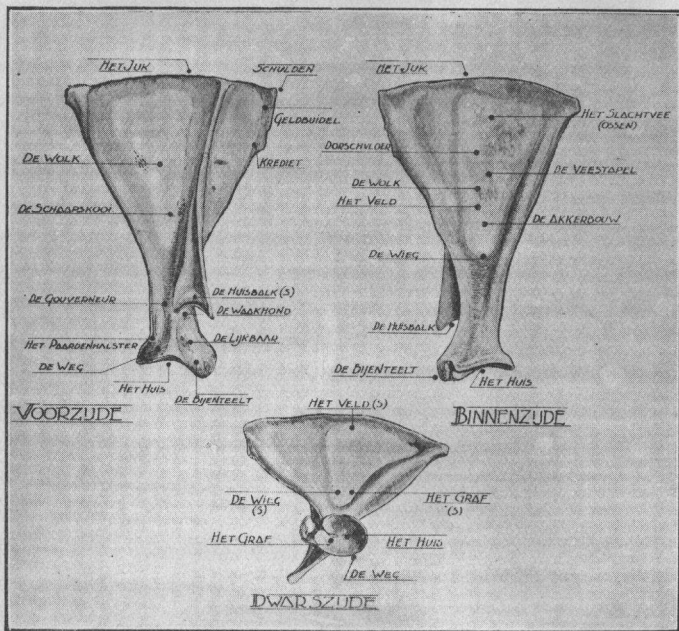
Indien het bekijken van de spleten in de afgeschaafde beenderen door de waarzeggers van Attila met spatulamantie betrekking heeft, dan is het bericht van Jordanes, het oudste voorbeeld van dit gebruik, niet voor de Byzantijnen, maar voor de Hunnen.

Grimm verwijst ook nog naar een verhandeling van Michael Psellus, bewaard in de Weensche Bibliotheek, "ich weisz nicht, welcher" schrijft hij: "περί ωμοπλατοσκοπίας" Deze verhandeling, waarvan hij het bestaan had leeren kennen uit Petrus Lambecius' Commentaria de Augustana Bibliotheca Caesarea Vindobonensi VII, bl. 224, werd gelukkig naderhand uitgegeven door Hercher in Philologus VIII (1853) (1), bl. 166. Wat lezen we aldaar over het schouderbladkijken? Michael Psellos (2) was een Byzantijn, professor in de wijsbegeerte, en verblijvend te Constantinopel in de 11^e eeuw (1018-1096). Hij schreef in het Grieksch:

"Het waarzeggen door schouderblad-beschouwing is wel barbaarsch (dus niet-grieksch) en ongewoon, maar beteekent toch, voor de gebruikers van dit middel, de ontsluiting der toekomst. Diegenen nu, die zich voor-nemen hiermede te waarzeggen, kiezen in de kudde een schaap of een lam, en denken of zeggen dan dat-geen waarover ze zouden willen ingelicht worden. Daarna slachten zij het dier en nemen van het lichaam het schouderblad, als het orgaan der toekomst-voor-

(1) Het opsporen en bezorgen van den geciteerden tekst hebben wij te danken aan den Heer Dr Aug. Leemans, assistent bij de Faculteit van wijsbegeerte en letteren te Gent.

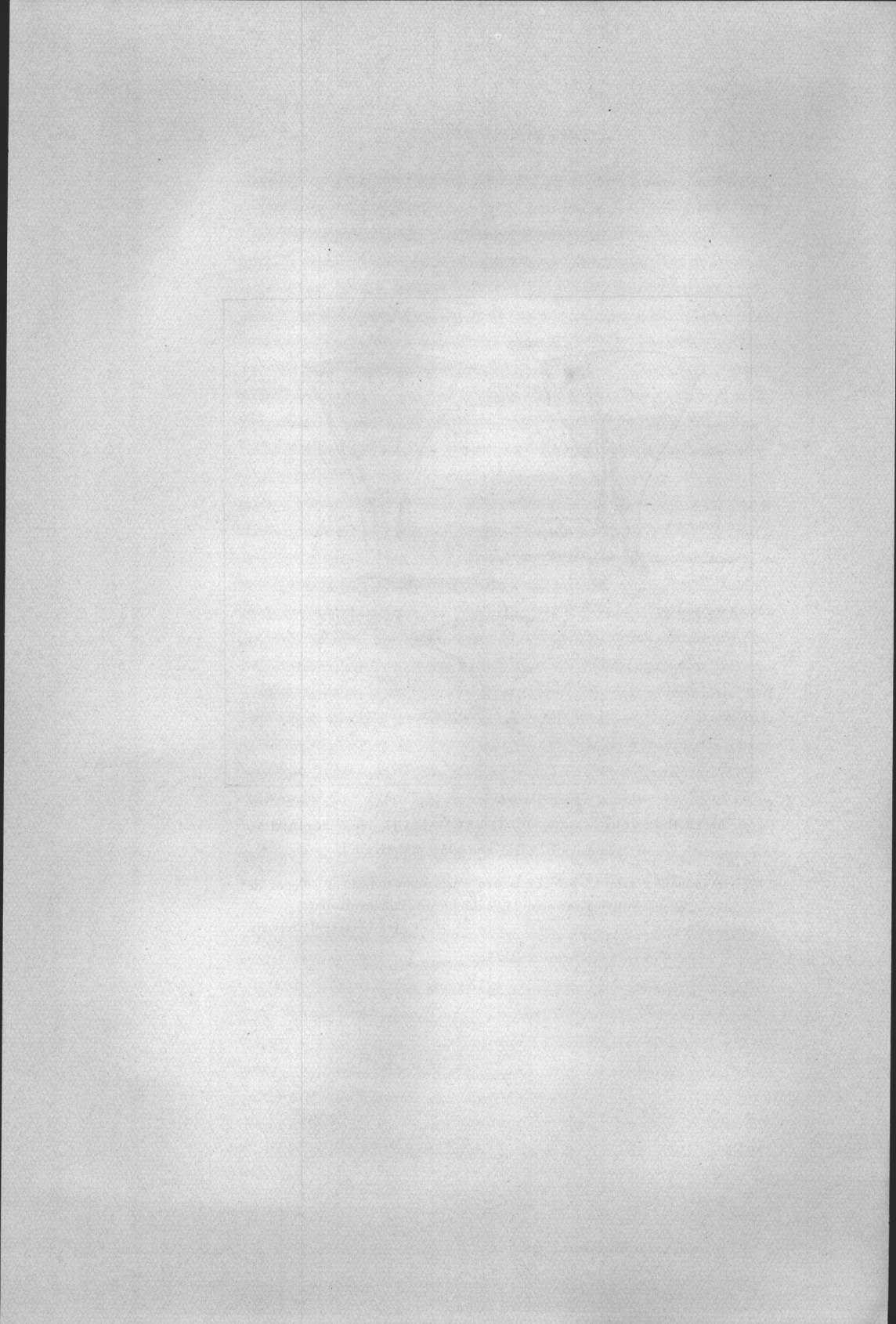
(2) Over Psellos, zie Prof. Bidez, in de *Cat. mss. Alchim. Grecs.* VI, bl. 76 en bl. 83.

VOORSPELLING VAN DE TOEKOMST UIT HET SCHAAPSCHOUDERBLAD (SPATULAMANTIE).

Aanduiding van de betekenis der waargenomen teekens volgens de beschrijving van spatulamantie bij de Balkanvolkeren.

(s) beteekent Serviërs.

spelling. Dan braden zij het op kolen, maken het los uit het vleesch en hieruit nu bekomen zij de aanduidingen over den afloop van wat zij vragen. Maar ook in andere deelen zien zij aanduidingen over de toekomst. Want een oordeel over leven en dood hebben zij in het "uitsteeksel" der wervelkolom. En indien deze langs beide zijden wit en rein is, ontnemen zij daaruit een teeken voor het leven. Is ze daarentegen gemengd (van kleur), dan is dat een teeken van dood. In het deel tusschenin het schouderblad plaatsen zij aanduidingen over de weergesteldheid. Indien nl. tusschen het schouderblad de twee vliezen langs weerszijden der wervelkolom wit en rein schijnen, voorspellen zij daaruit stil weer; zijn deze gespikkeld, het tegenovergestelde. Heeft men over oorlog ondervraagd, en verschijnt er in het rechterdeel van het schouderblad een rood wolkje, ofwel in beide deelen eene lange, zwarte streep, besluit dan dat er een groote oorlog zal komen. Zijn echter de beide deelen oorspronkelijk wit, voorzegt dan dat er vrede zal zijn. En in een woord in alle vragen duidt het roodere, zwartere en gespikkelde op de slechtere uitkomst, het tegenovergestelde op de betere."

Het bekende "similia similibus" - principie van de genezers en ziektenbezweerders dus, dat ook van toepassing blijkt bij het schouderblad-kijken. Psellus is vrij goed op de hoogte, toch draagt hij er zorg voor op het barbaarsche niet-Grieksche, karakter van deze waarzeggerskunst te wijzen.

Grimm weet nog in zijn "Deutsche Mythologie" van de "Kalmüken" mede te deelen, dat zij, blijkbaar nog in de 19^e eeuw, het schouderblad-kijken beoefenden: "Unter den Kalmüken gibt es zauberer, *dallatschi* genaunt, weil sie aus dem *schulterblatt* (*dalla*) der schafe, schwäne und hirsche weissagen. Sie lassen diese knochen eine zeitlang im feuer brennen und verkünden dann aus dem anblick der darauf entstandenen streife und züge. Läszt das feuer auf den blättern viel schwarze

spuren, so machen die dallatschi auf gelinden winter hofnung; viel weisze spuren aber bedeuten schnee.

Dies trift nahe (merkt Grimm op) zu der wahrsagung aus dem gansbein. "

Het " Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, (i. v. Hammel, van de hand van Prof. Dr. Ludw. Herold, Karlsbad) deelt mede dat het schouderblad van den hamel of ram nog door tal van volkeren werd en wordt gebruikt om te waarzeggen. Prof. Herold voegt daaraan toe: " Für Deutschland ist die Schulterblattschau überhaupt, wenn auch nicht mit Hammel-knochen, für das 15. Jahrhundert bezeugt. "

Ik ben er niet achter gekomen welke getuigenis hier bedoeld werd (1). Op gezag van F. Liebrecht, Zur Volkskunde (1879), wordt door Prof. Herold voor Engeland het volgende spreekwoord aangehaald (2): " It rained and the sun shone at the same time. Why then, the devil was beating his wife behind the door (bush) with a shoulder of mutton ".

Felix Liebrecht steunde op Grimm om een verband tusschen de spreuk en hetschouderblad-kijken te leggen: " die in der englischen Redensart erwähnte Hammelschulter mag wol eine besondere Bedeutung haben; wenigstens wurden schulterblätter (besonders von Schafen) unter vielen Völkern zu Weissagungen gebraucht ". En inderdaad heeft Liebrecht heel wat aanvullende litteratuur over dat gebruik weten te verzamelen. Volgens hem is het bekend bij verschillende Turksche stammen van Zuid-Siberië; ook bij de Afghanen " denn bei einem van ihren Dichtern heisst es: " When with the mind, I examined *the shoulder-bone of prediction*, I saw that, etc. " (Raverty, Selections of the

(1) Ik vermoed den door Grimm aangehaalden Hartlieb (aanh. LXV), waarmede zonder twijfel den schrijver bedoeld wordt van het " Buch aller verbotenen Künste " (15e eeuw).

(2) LIEBRECHT F., *Zur Volkskunde*, blz. 493 Englische Redensarten (uit Jahrb. f. roman. u. engl. Litt. IV, 118).

Poetry of Afghans, etc, London, 1862) ; ook nog bij de Berberstammen, die tusschen Tlemcen en Tahart wonen : " Toutes ces tribus sont remarquables par leur sagacité, par leur esprit et surtout par leur habilité dans l'art de lire dans l'avenir, au moyen de pronostics tirés de l'omoplate des moutons. " (Idrissi, traduit par Jaubert, Paris, 1836).

In Europa blijkt het gebruik in het heden zich te beperken tot de Serviërs en de Zigeuners, waarvan Prof. Herold mededeelt dat zij het schouderblad-waarzeggen gebruiken om uit te maken of een zieke genezen zal of niet.

Het uitvoerigst echter worden wij ingelicht over de " spatulamantie " of het waarzeggen uit het schaapschouderblad bij de Zuid-Slaven.

Dank zij een nauwkeurige beschrijving van het gebruik in den tegenwoordigen tijd, althans in de tweede helft van de 19^e eeuw, door Prof. Dr Friedrich S. Kraus, in "*Volksglauben und religiöser Brauch der Südslaven*" (1890) (1) zijn we in de gelegenheid in eenige bijzonderheden over deze waarzeggerskunst af te dalen.

Bij de Zuid-Slaven, zoowel bij de Bosniërs als bij de Serviërs wordt op Kerstdag als feestgebraad een bok of een schaap geslacht, waarvan het schouderblad tot waarzeggen wordt gebruikt. De waarzegger heet de " Polazajnik ", hetgeen zooveel beteekent als de " Bezoecker " of " Gast ". Het is een man van rijpen leeftijd uit het dorp, die het voorspellen van de toekomst uit het schouderblad door mondelinge overlevering van een vroegeren " polazajnik " heeft geleerd.

In Bosnië beteekent het schoteltje van de gewrichtszijde van het schouderblad het *huis*. Is het schoteltje vol, zoo zal ook het huis van den boer, tevens eigenaar van

(1) KRAUS FR., *Volksglauben und religiöser Brauch der Südslaven*, Münster i. W. 1890, Aschendorffsche Buchhandlung, Kap. IX. Opfer und Opferdivination, bl. 166.

het offerdier (cf. mededeeling van Giraldus), vol zijn, d' w. z. het jaar belooft vruchtbaar te zijn. Is het schotel-tje daarentegen verdiept en hol, zoo zal het in aantocht zijnde jaar mager zijn en het huis zal ledig blijven.

Vertoont het schotel-tje oneffenheden gelijk van mes-of speldenprikken, dan beteekent zulks een *graf*, d. w. z. iemand uit de familie zal sterven. Dit graf wordt met de *lijkbaar* vergeleken. De lijkbaar bevindt zich langs de voorzijde van het schouderblad onder het schotel-tje. Heeft ze onderaan barstjes en kunnen deze barstjes door het bovenste lid van den duim, van af het schotel-tje, overdekt worden, dan gebeurt het voorspelde sterfgeval in het huis, reikt de duim ver over de barstjes, dan gebeurt het sterfgeval in de familie.

Een kleine barst beteekent een jongen mensch, een groote een volwassen persoon. Voert over het blad tot in het schotel-tje een draad of "*weg*" en is de streep in het schotel-tje breeder, zoo voert de weg buiten het huis. Bevinden zich geen strepen op het schouderblad, zoo is dat een teeken dat een dochter van het huis uitgehuwelijkt zal worden. Is het spoor boven het schotel-tje eenigszins breeder, zoo voert de weg binnen het huis: iemand zal introuwen, of, indien een huisgenoot in den vreemde verblijft, zal hij naar huis komen. Een ander boven het schotel-tje heet "*paardenhalster*". Is het uitzicht van dien ader eenvoudig en effen, zoo beteekent zulks dat het nieuw jaar voor de paarden niet goed zal zijn. Zit er om het schotel-tje een vlies, gelijk in een ei, dan zegt men dat het huis aan een klooster of aan een openbare stichting iets schuldig is. Aan de binnenzijde van het schouderblad onder het schotel-tje bevindt zich in het middengedeelte de "*wieg*". Bevindt zich deze inzinking, "*wieg*" genaamd, dichter bij de scherpe zijde of kruiszijde van het blad, zoo wordt een jongen voorspeld; is de wieg dichter bij de ronde zijde gelegen, waar het merg is, dan wordt een meisje in het huis geboren. Is de wieg zoo ver van het schotel-tje verwijderd

dat men ze niet overbruggen kan met het eerste lid van den duim, dan geschiedt de geboorte in de familie. Aan de spits van de scherpe zijde of kruiszijde verkennt men den "*geldbuidel*" van den boer. De uitwas aan de spits van het kruis verraadt de schulden, deze aan het lager gedeelte van de spits het krediet. Is de geldbuidel getand, zoo zal iemand den boer geld afzetten.

Het vooruitspringende been langs de voorzijde van het schouderblad geeft aanduidingen over de schaapskooi en den voerspoed in handelszaken.

Is dit been doorschijnend, dan zegt men dat de schaapskooi groen (1) zal zijn, is het integendeel "*vlokkig*", zoo zullen er vele schapen zijn. Loopen er veel roode adertjes door het vlokkig gedeelte tot aan het huis, d. i. in de richting van het schoteltje, zoo kondigt dit voerspoed aan, volgen ze een andere richting, dan voerspelt zulks ongeluk voor de kudde als voor den handel. Hoe dichter de adertjes zich in de nabijheid van het schoteltje bevinden, des de eerder zal de voerspelling uitvallen. De oppervlakte van de binnenzijde van het schouderblad noemt men den "*dorschvloer*". Is die oppervlakte breed, zoo zal het jaar vruchtbaar zijn voldoende vruchten opleveren. Volgt de dikke zijde een gebogen lijn, zoodat men het schouderblad met den opheffen kan, zoo zal men gedurende het jaar overvloed hebben. Is de scherpe zijde sterk gebogen, zoo brengt zelfs de gelukte oogst geen geluk bij. Langs de binnenzijde wordt vooral de toestand van het vee voerspeld. Ieder streepje op de oppervlakte beteekent een stuk vee. Onderaan het gewricht voerspelt men het aantal "*bijenkorven*": ieder streepje beteekent een korf. Is de onderste wervelaanzet bij de bijenkorven spits, dan deugt de boerin niet. Aan den voet van het als een mes vooruitstekend been op de voorzijde heet de ééne in-

(1) "es giebt eine "grüne Hürde", d. i. waar niet veel groen geten wordt, dus "schaarsch".

zinking naar den kant van de dikke zijde "gouverneur" (vezir), de andere naar de scherpe zijde de "waakhond" eigenlijk de "teef". Hoe dichter de gouverneur zich bij het schoteltje bevindt, des te langer zal hij op zijn post blijven. Men zegt dat hij een goed steunpunt heeft gevonden.

Is de "gouverneur" verwijderd en ligt hij buiten de rechte lijn, dan heet het dat hij "op weg" is, d. i. hij zal niet lang meer gouverneur zijn, want er werd reeds een nieuwen aangesteld.

Ligt de "waakhond" in de nabijheid van het schoteltje, zoo zegt men dat hij goed de schaapskooi bewaakt, is hij iets verwijderd, dat een roover of een wolf een schaapje zal wegdragen.

Is het onderste deel van het schouderblad (op de teekening het bovenste) dik en vettig, zoo zullen de ossen het ook zijn, mager, zoo volgen de ossen dat voorbeeld.

Is datzelfde deel naar binnen in het midden ingedrukt, dan heet het: het juk is gebroken, een os zal sterven, en men zal het land niet kunnen bebouwen. De oppervlakte van het juk tot het schoteltje en van de scherpe zijde naar de dikke zijde noemt men "veld". Op het veld voerspelt men oorlogsgebeurtenissen: de scherpe zijde is de vijandelijke zijde, men keert dus de dikke zijde naar zich toe. Wie van beide zijden de "wolk", d. i. het doorschijnend gedeelte het dichtst naar zich toe heeft zal aan de winnende hand zijn.

Verder leest men op het schouderblad gevangenschappen, volksverzamelingen, gesneuvelden, wind en weder en omwenteligen.

In Servië komen eenige afwijkende beteekenissen voor, die we hier ter wille der volledigheid mededeelen.

Het "schoteltje" is daar ook het "huis". De spieruiteinden aan het gewricht zijn daar ook de "halsters" en men voerspelt hieraan insgelijks den toestand van de paarden. Het vooruitspringend been is hier echter

de "huisbalk", d. i. de voornaamste balk, die het dak ondersteunt.

Hoe meer gaffelvormig zijn uiteinde is in de richting van het schoteltje, hoe steviger de balk van het huis is, en bijgevolg het heele huis.

Op de binnenzijde van het schouderblad bevinden zich soms inkervingen, alsof er naalden werden ingestoken, eene noemt men het "graf" een andere de "wieg".

Liggen deze punten binnen de lengte van het eerste lid van den duim, gerekend van af het schoteltje, dan geschiedt het sterfgeval of de geboorte in het huis, buiten het bereik van het eerste lid van den duim, in de familie of in het dorp. Het onderste (in de teekening bovenste) gedeelte van het schouderblad langs de binnenzijde is het "veld". Is het veld zuiver, d. i. zonder scheuren en barstjes, zoo zal het vrede zijn; is het veld integendeel vol inkervingen, zoo komt er oorlog.

Voor meer bijzonderheden verwijzen we naar Kraus. Alleen vestigen wij er de aandacht op dat het "offerschap" bij de Zuid-Slaven wordt gebraden, niet gezoden. Het is bekend dat de germaansche dieroffers werden gezoden (cf. de mededeeling van Giraldus: "uit de rechter schouderbladen van rammen, van alle vleesch ontdaan, en niet gebraden, maar gezoden"). Verder dat nadrukkelijk wordt gezegd dat bij de Serviërs slechts het *rechter* schouderblad van het gebraden dier wordt geraadpleegd (cf. de mededeeling van Giraldus). Nog kent men bij de Zuid-Slaven de bepalingen dat de schapsschouder met de vingers ontvleescht hoeft te worden, niet mag worden afgeknaagd, en dat, wanneer een tweede waarzegger na den eersten een nieuwe voorspelling uit het schouderblad leest, hij hem eigenhandig van de tafel moet opnemen, niet mag aanvaarden uit de handen van den eersten waarzegger.

Waarom juist uit het schapenschouderblad werd voorspeld en niet uit het schouderblad van een ander

dier, zal wel een herinnering zijn aan het schaap als "offerdier" bij tal van herdersvolkeren, vooral bij de Indogermanen, maar ook bij Joden en Babyloniërs.

Van "offerdier" tot "geluksdier" d. i. meestal geneeskrachtig dier, is de afstand niet zeer groot (1).

Of het schouderblad-kijken bij de Vlamingen een autochtoon gebruik was, valt te betwijfelen? Het lijkt mij waarschijnlijk dat de Vlamingen, die immers in grooten getale aan de kruistochten deelnamen, dit bijgeloof aan het Oosten ontleenden en naar West-Europa overbrachten. In Vlaanderen immers is geen het minste spoor van dergelijke waarzeggerskunst in later tijd te ontdekken, terwijl al de voorbeelden van "spatulaman-tie" wijzen naar den Balkan, West-Azië, Klein-Azië en Noord-Afrika. Een tot nader bericht geïsoleerd geval in West-Europa als het schouderblad-kijken van de Vlaamsche kolonisten in Wales in de 12^e eeuw moet m. i. op ontleening berusten.

* * *

Gaan we thans over tot de bespreking van de tweede soort van waarzeggerij, waarop gezinspeeld wordt in de belangwekkende mededeeling van Giraldus Cambrensis: het schouwen in een wapen van een diefstal en een dief te ontdekken. Het ontdekken van een dief is het voorwerp van tallooze waarzeggersmiddelen, waarvan sommige wel zeer hoog in den tijd zullen opklimmen.

De tooverspiegel, waarschijnlijk in verband te brengen met de "hydromantie", d. i. het waarzeggen uit het water, hetzij van bronnen, hetzij van bekers of schalen, waarin het verschijnsel der weerspiegeling zich voor-doet, was bij de klassieke volkeren en is nog bij tal van primitieve volksstammen in gebruik.

(1) Zie hierover HÖFLER M., "Die Volksmedizinische Organotherapie und ihr Verhältnis zum Kultopfer" Stuttgart, Berlin, Leipzig, Union Deutsche Verlagsgesellschaft.

Wat de tooverspiegel toeliet, gebeurde met evenveel bijval met een blank-geschuurd metalen voorwerp, bij voorbeeld het lemmer van een zwaard. Zonder twijfel is bij Geraldus zulk een zwaard bedoeld.

Het komt er bij deze soort van waarzeggerij, waarvan er talloze varianten bekend zijn: "lekonomantie" d. i. waarzeggen uit het gemurmel van het water, "gastro-mantie", d. i. waarzeggen uit het schouwen in een glas, "kaptromantie", d. i. waarzeggen uit een spiegel of een metaal op den bodem van het water geplaatst, "kristallomantie", d. i. waarzeggen uit een geslepen steen of een kristal, enz., alleen maar op aan, door het gespannen en aanhoudend kijken of staren, in het geval van de "lekonomantie", ook beluisteren, "visioenen" te krijgen.

Personen met rijke en levendige verbeelding, in de psychologische vaktaal "eidetici" betiteld, zijn gemakkelijker dan nuchtere verstandsmenschen onderhevig aan het opduiken van dergelijke onderbewuste of vergeten voorstellingen.

De Vlamingen, waarvan Giraldus ons deze waarzeggerskunst verhaalt, schijnen dus, ofschoon hij ze vooral als een realistisch volk heeft beschreven, niet misdeeld te zijn geweest op het gebied der verbeeldingskracht.

Dat ze zich gaarne onttrokken aan het betalen van cijns gelden en belastingen leert ons zijn bekommering hun toovermiddel voor het ontdekken van diefstal toe te passen tegen hun zelf.

Hun dubbel karakter van landbouwers en soldaten wordt overigens wel treffend toegelicht door de bij hen in zwang zijnde toovermiddelen. Het waarzeggen uit de schouderbladen van rammen of schapen veronderstelt het houden van schapenkudden. Schapenkudden worden onderhouden in streken, die niet zeer vruchtbaar zijn, of in streken, zooals toen in Pembrokeshire het geval moest zijn, die pas ontgonnen worden op het

bosch en weinig uitgestrekte of onvoldoende meersch- of weidegronden bezitten. Kleinvee vindt gemakkelijk zijn gading op het braakland en langs de zoomen van de bosschen, waar koeien gebrek zouden lijden.

Anderzijds veronderstelt het schouwen naar diefstallen in een zwaard het bezit van een zwaard en van wapens, waarmede de oorspronkelijke bezitters van het land, de Wallenzen, naar het diepste van hun bosschen en het hoogste van hun bergen werden verdreven.

We moeten Giraldus Cambrensis dankbaar zijn dat hij, ofschoon hij door zijn afkomst en zijn ambt juist niet voorbestemd was om zich gunstig uit te laten over de Vlaamsche kolonisten in Pembrokeshire, ons heeft toegelaten voor zoo 'n vroegen tijd als de 12^e eeuw een vluchtigen blik te werpen op de zeden en gebruiken van dat "moedig en sterk volk, niet alleen vaardig in het hanteeren van den ploeg en van de wapens, maar ook in nijverheid en handel", en, zooals blijkt uit de staaltjes van hun bijgeloof, niet heelemaal beroofd van zin voor humor en sterkte van verbeeldingskracht.

PAUL DE KEYSER.

AANHANGSEL

I

Giraldi Cambrensis Itinerarium Kambriæ.

(Giraldi Cambrensis Opera, edited by James F. Dimock, M. A. Vol. VI, Rolls, London, Longmans, etc., 1868).

bl. 82 Liber I, Cap. XI, de Haverfordia et Ros; cum notabilibus suis.

bl. 83 Erat autem gens hæc originem a Flandria ducens, ab Anglorum rege Henrico primo ad hos fines inhabitandum transmissa. Gens fortis et robusta, continuoque belli conflictu gens Kambrensibus inimicissima; gens,

inquam, lanificiis, gens mercimoniis usitatissima; quocunque labore sive periculo terra marique lucrum quærere gens pervalida; vicissim loco et tempore nunc ad aratrum, nunc ad arma, gens promptissima; gens utique felix et fortis.

.

bl. 87

Hoc autem mihi videtur hac de gente notandum, quod in armis arietum dextris, carne nudatis, et non assis sed elexis, tam futura prospiciunt, quam præterita et antea incognita longe respiciunt; tempore quoque præsentia, sed loco absentia, quasi prophetico quodam spiritu arte miranda cognoscunt, pacis et guerræ signa, cædes et incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam, et obitum, rimularium quarundam et notarum incendiis certissime declarant. Unde et nostris contigit temporibus, virum quendam partium istarum non ignobilem, et in arte prædicta præ aliis instructum, cui nomen Guillelmus Mangunel, uxorem habere de proprio viri nepote prægnantem. Cujus eventus vir non ignarus, arietem de ovili proprio sumptum, ex parte cujusdam vicini sui, coram uxore, sibi præsentari procuravit. Quo statim ad coquinam transmissa, cum eodem die in prandio sedissent, armum arietis, debito more decoctum et purgatum, ad inspiciendum vir mulieri, quam in hoc peritam noverat, ex industria porrexit. Quem cum paulisper intuita fuisset, rimulas notans et signa secreta, os et oraculum in mensa subridendo projecit. Ille vero cuncta dissimulans, cum risus causam rei que notitiam tanto vehementius efflagitasset, illa domum, tanquam importana viri victa instantia, respondit: "Vir, de cujus ovili aries hic fuerat, uxorem habit adulteram, et proprii nepotis incestu jam gravidam effectam." Ad hæc autem vir subtristis, vultuque demisso: "Verum," inquit, "oraculum profers, et nimia veritate subniscum, unde et tanto mihi dolendum fortius, quando in propriam injuriam publicata redundat ignominia." At illa

bl. 88

tantam sui comperto crimine confusionem dissimulare non prævalens, interiorem animi passionem signis exterioribus, urgente vicissim tam pudore quam angustia, nunc rubore vultus, nunc pallore, demum vero lacrimis more muliebri est protestata.

Præterea oblatuſ est cuidam armuſ caprei quaſi pro ovino, quia ſimillima ſunt oſſa purgata. Qui, notatiſ rimuliſ parumper et ſignuſ, cum admiratione ſubjecit : “ Infelix pecuſ, quia nunquam novit multiplicari ; infelix et pecudiſ dominuſ, qui nunquam ultra treſ vel quatuor in uno grege habere prevaluit. ” Destructionem quoque patriæ poſt obituſ regis Henrici primi, per annuſ ante vel dimidiuſ, multi in humeriſ, præviderunt ; qui, venditiſ uni, verſiſ quæ poſſidebant, tam mobilibuſ quam immobilibuſ, indemneſ per induſtriã patriã relicta imminenſ excidiuſ evaſerunt.

Contigit etiam in Flandriæ finibuſ, unde genſ iſta deſcenderat, viro quodã vicino ſuo oſ hujuſmodi ad inſpiciendũ tranſmittente, quod portitor obiter foſſã tranſiliendo (fiſſa nate) crepituſ dedit, quem ſtatim viri naribuſ, cujuſ cauſa vexabatur, verbiſ et votis adoptavit.

Ille vero cui portabatur, armo inſpecto, illico ſubjecit : “ Sed tu, frater, quod mihi optaverãſ in naribuſ habeãſ. ”

bl. 89 Accidit autem, quod et notabile cenſui, quemdam noſtriſ diebuſ enſiſ inſpectorem non ſolum furtuſ, furtique tenorem, furem ipſuſ, furandique moduſ et circumſtantiaſ omneſ inſpiciendo notaſſe ; veruſ etiam campanæ pulſuſ, et tubæ ſonituſ, ac ſi præſentialiter adhuc agerentur quæ jam præterita fuerant, audiſſe. Miruſ itaque quod ſicut conjurationeſ illicitæ imaginaria quadã ſimilitudine oculiſ acta, ſic et auribuſ repræſentant accidentia.

Bovenſtaande latijneſche tekſten uit Giralduſ Cambrenſiſ werden mij bezorgd door mijn collega Prof.

G. G. Dept, waarvoor ik hem hier hartelijk dank zeg. Naderhand werden deze teksten door mij gecollationneerd op de uitgave van James F. Dimock in de Roll Series. Voor de nauwkeurige vertaling van sommige belangrijke gedeelten voel ik mij zeer verplicht tegenover mijn vriend Dr Harteel, leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Gent.

II

Jornandes of Jordanis Getica, passus uit Cap. 37, geciteerd door Jacob Grimm, Deutsche Mythologie, 2° Ausgabe, Göttingen, Dieterich, 1844, bl. 1067 (voor de klassieke uitgave der Getica, zie M. G. H., AA, V (1882): Attila diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, statuit per aruspices futura inquirere. Qui more solito nunc *pecorum fibras*, nunc *quasdam venas in abrasis ossibus* intuentes Hunnis infasta denuntiant.

 NASCHRIFT

D^r Th. M. Chotzen, privaatsdocent in de Keltische taalkunde te Amsterdam, deelde mij, in verband met de hiervoren verschenen studie, verschillende uiterst belangwekkende en belangrijke bijzonderheden mee, die hier een geschikte plaats mogen vinden :

DATUM VAN DE WAARZEGGERSPRACTIJKEN.

Uittreksel uit het *Itinerarium* I, XI, Roll's edition VI, 1868, p. 88 :

“Destinctionem quoque patriæ [= nederzetting in Wales] port obitum regis Henrici primi, per annum aute vel dimidium, *multi in humeris præviderunt*, qui venditis universis quæ possidebant, tam mobilibus quam immobilibus, indemnes per industriam patria relicta imminens excidium [de slachting door de Welsmen, vooral in 1136 en volgende jaren] evaserunt.”

Door deze passage krijgen we als eerste vermelding van de hier bestudeerde waarzeggerspractijken door het schouderblad-kijken het jaartal 1134-1135.

HERKOMST EN VOORTLEVEN VAN DEZE PRACTIJKEN.

1° Uittreksel uit Jonathan Ceredig Davies, *Folk-lore of West and Mid-Wales*, Aberystwyth, 1911, p. 276, in voce: SHOULDER-BLADE DIVINATION.

“ It is evident that the Celts, as well as the Flemings [bedoeld zijn de Vlamingen van Ross door Giraldus vermeld], knew something of Shoulder-bone Reading, for J. G. Campbell, in his “ Superstitions of the Scottish Highlands ”, an interesting book presented to me by Countess Amherst, states that this mode of divination was practiced, like the augury of the ancients, as a profession or trade; and Pennant, in his “ Tours in Scotland ”, 150 years ago, says that when Lord Loudon was obliged to retreat before the Rebels of the Isle of Skie, a common soldier, on the very moment the battle of Culloden [1745] was decided, proclaimed the victory at a distance, pretending to have discovered the event by looking through the bone; and Sir S. R. Meyrick, in his “ History of Cardiganshire ”, writing one hundred years ago, says that the remains of this custom still existed in Cardiganshire [Wales] in his time; but the principal use made of the bone is in the case of pregnant women. The shoulder bone of a ram being scraped quite clean, a hole is burnt in it, and it is then placed over the door of the apartment in which the pregnant woman is, and she is told that the sex of her offspring will be precisely the same as that of the first person who shall enter the room. ”

De Schotten schijnen dus het schouderblad-kijken beoefend te hebben, al klimmen de bewijsplaatsen, tot nog toe gevonden, niet zoo hoog op als voor de Vlamingen van Ross. Daar de uitgeweken Vlamingen van de 11° eeuw in Northumbrië de geburen waren van

de Keltische Schotten kan hier een ontleening aan de Schotten hebben plaats gegrepen. Anderzijds, bij gebrek aan oude bewijsplaatsen voor de Schotten, is ook het tegenovergestelde denkbaar. Het tot hiertoe verzamelde materiaal wijst echter naar gemeenschappelijke ontleening aan het Oosten.

2° Uittreksel uit Thomas Wright, *The historical works of Giraldus Cambrensis*, London, 1881, p. 403, n. 1 :

"This curious superstition is still preserved, in a debased form, among the descendants of the Flemish population in this district [Rhôs], where the young women practise a sort of divination with the bladebone of a shoulder of mutton to discover who will be their sweetheart. It is still more curious that William de Rubruquis, in the thirteenth century, found the same superstition existing among the Tartars."

WEERKLANK VAN DEZE FRACTIJKEN IN DE ENGELSCH E LETTERKUNDE.

Uittreksel uit het "*Polyolbion*" van Michael Drayton (1612), zie *The complete works of Michael Drayton, now first collected. With introduction and notes by Richard Hooper I* (London, 1876), p. 137-138. The fifth song, vss. 240-252, 263-272.

"But Time, as guilty since to man's insatione theft,
Transferr'd the English names of Towns and house-
[holds hither,
With the industrious Dutch since sojourning together.
When wrathfull Heaven the cloud's so liberally bestow'd,
The Seas (then wanting roomth to lay their boist'rous
[load)
Upon the Belgian Marsh their pamp' red stomachs cast,
That peopled Cities sank into the mighty waste.
The Flemings were inforc'd to take them to their oars,
To try the setting Main to find out firmer shores ;
When as this spacious Isle them entrance did allow,
To plant the Belgian stock upon this goodly brow.

These Nations, that their tongues did naturally affect,
Both generally forsook the British Dialect....

.
A divination strange the Dutch made-English have,
Appropriate to that place (as though some Power it gave)
By th' shoulder of a Ram from off the right side par'd,
Which usually they boil, the spade-bone being bar'd ;
Which then'the Wizard takes, and gazing thereupon,
Things long to come foreshows, as things done long
[agone ;
Scapes secretly at home, as those abroad, and far ;
Murders, adulterous stealths, as the events of war,
The reigns and death of Kings they take on them to
[know :
Which only to their skill the shoulder-blade doth show."

De bron van Michael Drayton is zonder twijfel het
"Itinerarium" van Giraldus Cambrensis, door Camden
uitgegeven in de 16^e eeuw.

*
*
*

Gaarne besluiten we deze mededeelingen, die het
aannemelijk maken dat het schouderblad-kijken ook
een Keltische vorm van bijgeloof is geweest, met
onzen hartelijken dank aan Dr Chotzen, wiens
speurzin en bereidwilligheid, zonder van zijn bewonde-
renswaardige eruditie te gewagen, allen lof verdiend,
en met een wensch van hemzelf: "Ik hoop dat uwe
studie, wanneer ze eenmaal in druk zal zijn verschenen,
er met Dr Dept's baanbrekend artikel (verschenen in
Annales de la Société d'Emulation de Bruges, tom. LXXIV
(1931)) toe zal leiden, dat deze interessante stof eens
systematisch bewerkt wordt! Zoowel de geschiedenis
van de kolonie als het huidige Engelsche dialect aldaar
verdienen een monografie. Ik hoop dat dit groote en
schoone werk door Vlamingen zal verricht worden!"

P. D. K.